

detdom.info

**ПУТІВНИК ВОЛОНТЕРА
«ДОПОМАГАЄМО ПРАВИЛЬНО»**

Передмова

Допомагати тим, хто цього потребує – сьогоденний тренд! Так вже склалося у нашому суспільстві, що попереду таких людських цінностей як доброта, чуйність та любов сьогодні крокує мода. І, здавалося б, це добре, адже людей, що прагнуть долучитися до допомоги стає більше, проте шкода від такої «трендової» допомоги іноді більша ніж користь.

У цьому путівнику ми спробували дати рекомендації щодо корисної допомоги дітям у дитячих будинках, школах-інтернатах, притулках (далі дитячих будинках) чи дітям, що опинилися у скрутних життєвих обставинах. Сподіваємося, що весь зібраний нами досвід буде корисний для тих, хто має намір допомогти дітям, з чого почати, куди рухатися і чого очікувати.

Десь на початку нашої діяльності більш досвідчений волонтер розповів таку історію: «У поїздки в дитячий будинок збиралася група небайдужих і кожен горів бажанням допомогти. Напередодні, координатор поїздки зібравши всіх «новачків» розповів їм коротко про особливості волонтерства у дитячому будинку та задав кожному просте питання – **Чи готові Ви рік свого життя присвятити допомозі дітям?**». Здавалося б навіщо про таке запитувати, сьогодні я тут і хочу поділитися своїм досвідом, а завтра буде завтра. Проте не все так просто – ці діти і так втратили своїх близьких, навик довіри дорослому, встановлення дружніх стосунків, а постійна зміна обличь призведе до ще більшої зневіри та вихованню корисливого ставлення. Тож, питання дуже доречне і, мабуть, починаючи свій шлях волонтера кожен повинен дати відповідь на нього. І тут немає неправильної відповіді, просто шляхи допомоги можуть бути різні.

Дозволимо собі розподілити розділи путівника відносно варіантів відповіді на поставлене питання. Тож зверніть увагу на наступні розділи, якщо Ви відповіли:

Так – персональна опіка, індивідуальне шефство над дитиною, системна робота в дитячому будинку та допомога з випускникам;

Ні чи Не знаю – сприяння сімейним формам виховання, допомога кризовим сім'ям, матеріальна допомога, підтримка тяжко хворих дітей, інформаційна підтримка проектів допомоги.

Бажаємо успішного розвитку волонтерської діяльності.

Розділ 1. Дитина і сім'я.

Сім'я була і беззмінно залишається центральним місцем виховання дітей. У сім'ї закладаються основи особистості людини, формуються життєві цінності, навички, вподобання. Те, що дитина отримує у сім'ї зберігається протягом усього життя. Сім'я, родина – це наше коріння, наша підтримка і наш «тил». Звісно стосунки у кожній сім'ї різні, проте ніхто ніколи так не буде любити дитину як мати та батько. Ми говоримо зараз, про сім'ї, в яких між батьками та дітьми є духовна єдність, батьки дбають про розвиток та добробут дітей, їх виховання, допомагають долати труднощі, є прикладом для дітей.

Розглянемо роль батьків у формування особистості в дошкільному віці.

Від народження і до року головне місце у життя немовляти відіграє мати. Саме через контакт з матір'ю формуються основи взаємовідносин, довіра до людей, основні риси характеру. І головне у цьому, здавалося б, звичайні речі – колихання, тримання на руках, вчасний прийом їжі, материнська любов і опіка. Наступним важливим контактом є батько, далі рідні, які підтримують та дозволяють повністю сформуватися зв'язкам «дитина-світ». Якщо батьки протягом перших років життя піклувалися про дитину, виявляли свою любов, задовольняли її потреби, то у дитини правильно формуються світосприйняття і наступним кроком є ідентифікація себе як особистості та пізнання світу, так званий етап «почемучки». Дитина встановлює свої перші рамки, дізнається все про все, формується особистість. Тут батьки відіграють допоміжну роль, підказують як краще, даючи можливість дитині самій впевнитися у правильності того чи іншого вчинку. Батьки одночасно є авторитетом, обмежувачем та зоною безпеки.

З розвитком мислення дитина починає більше уваги приділяти іграм, таким, як, наприклад, гра у «доньки-матері», повторюючи у них поведінку батьків. У цьому ж віці збільшується кількість контактів – друзі у дворі, дитячий садок тощо. У міру розширення сфери спілкування діти випробовують дію різноманітних соціальних чинників, значно активізуючих їх емоційний світ. Дитина повинна навчитися долати ситуативні емоції, культурно керувати відчуттями. Завдяки батькам діти вчаться тому, як ставитися до інших членів сім'ї, родичів, знайомих: кого любити, кого уникати, з ким більш-менш рахуватися, кому виражати свою симпатію або антипатію, коли стримувати свої реакції. Сім'я готує дитину до майбутнього самостійного життя в суспільстві, передає йому духовні цінності, моральні норми, зразки поведінки, традиції, культуру свого суспільства. Направлені, погоджені виховні методи батьків учать дитину розкутості, у той же час вона вчиться керувати своїми діями й вчинками відповідно до моральних норм. У дитини формується світ цінностей.

Дитина, що виховується в родині, де особистісними зразками для неї є батьки, одержує підготовку до наступних соціальних ролей: жінки або чоловіка, дружини або чоловіка, матері або батька. Крім того, досить сильним є соціальний тиск. Дітей звичайно хвалять за поведінку, що

відповідає їхній статі, і критикують дії, властиві протилежній статі. Правильне статеve виховання дитини, формування почуття приналежності до своєї статі становлять одну з основ подальшого розвитку її особистості. У цьому багатобічному розвитку батьки своєю поведінкою і власним прикладом надають дитині неоціненну допомогу.

Розглянемо інший бік – виховання поза межами родини.

Відсутність нормальних контактів (сім'я, друзі, сусіди) призводить до того, що образ певної соціальної ролі створюється на підставі суперечливої інформації і такий «образ» дитина потім використовує на протязі всього життя. В залежності від набутого соціального досвіду, від факту та тривалості проживання у сім'ї і виховання матір'ю та батьком, створюється підґрунтя якісної соціалізації дитини. Чим довше дитина проживала у сім'ї, тим більш повно закладено підвалини адаптованої та соціалізованої особистості.

Навіть страшно уявити як формується особистість покинутого у пологовому будинку немовляти, адже руйнується основа – немає любові і опіки матері. А подальший шлях – будинок дитини, дитячий будинок чи інтернат, постійна зміна обличч, людей. Кому довіряти? До кого звернутися по допомогу? З кого брати приклад? Стаючи самотньою і беззахисною у цьому світі дитина часто замикається у собі, втрачає довіру до оточуючих.

Звісно у більшості дитячих будинків світло, тепло, багато іграшок, діти перебувають на повному державному утриманні. Є педагоги та вихователя, які намагаються надати хороше виховання та освіту. Проте немає головного – сім'ї, що призводить до серйозних емоційних порушень та хвороб, відставання у розвитку від своїх однолітків тощо.

Результати соціально-психологічних досліджень дітей-сиріт дошкільного віку, які виховуються в дитячих будинках, свідчать про те, що зазначена категорія дітей має значні соціальні й психологічні порушення особистості. У сфері інтелектуального розвитку це виявляється в недостатній сформованості картини світу, пізнавальних процесів, поганій пам'яті, підвищеній ситуативності. Особливого вираження набувають порушення емоційно-вольової сфери, зокрема: невпевненість у собі та своїх можливостях, що призводить до послаблення „сили особистості“, неспроможність долати труднощі та адекватно будувати стосунки з оточуючими.

Діти в інтернатних закладах в силу «масового» виховання, відчуваючи відсутність сімейної підтримки батьків, починають відчужуватись від суспільства. Тут має місце формування зниженої ініціативності, збіднення словникового запасу, зниження зацікавленості, апатія до нових вражень, діти не вміють планувати свої дії на найближчий час, вони імпульсивні, майже нездатні зосередитись на певному завданні, кволі, апатичні, замкнені, у них відсутнє почуття емпатії. Особливою психологічною проблемою дитини-сироти, яка виховується в закладах інтернатного типу, є неможливість побути на самоті, оскільки для цього відсутні належні умови – немає вільного приміщення, життя дитини регулюється жорсткими режимними правилами. Відсутність умов для

внутрішнього зосередження стандартизує певний соціальний тип особистості.

Щоб краще зрозуміти чим же ми можемо допомогти дитині-сироті, яка все ж таки потрапила в інтернатний заклад, потрібно подивитись на випускників та їхні долі: за даними статистичних досліджень 40% вихованців дитячих будинків стають жертвами шахраїв, 40% самі стають на стежу злочинності, 10% закінчують життя самогубством і лише 10% стають повноправними членами суспільства.

А чому так? Однією із головних проблем випускників дитячих будинків є непристосованість до самостійного життя. Проведені дослідження показують наступні соціально-психологічні особливості випускників дитячих будинків:

- невміння заповнити свій вільний час дозвіллям;
- невміння раціонально витратити гроші;
- погано сформований самоконтроль і самодисципліна;
- проблеми у встановленні відносин з дітьми із сім'ї, суспільством;
- відсутність довготривалої перспективи;
- відсутність сформованих соціально-побутових навиків;
- обмежений кругозір;
- невміння виражати свої емоції
- недовіра до людей;
- імпульсивність та непередбачуваність поведінки.

А це перш за все наслідок виховання за межами сім'ї, відсутності дорослого друга, який би поділився своїм досвідом, направив та допоміг соціалізуватися, підтягнув у навчанні тощо.

1. Як допомагати щоб допомагати?

- Мене хвилює проблема дітей сиріт, але я не знаю чим можу допомогти...

- 100 000 дітей-сиріт в Україні – це жахливо, але, я вважаю, що допомагати повинні бізнесмени і т.д і т.п.

- Я хочу стати волонтером, підкажіть з чого почати...

Подібні запитання і коментарі щодо допомоги дітям-сиротам лунають часто. Сьогодні вже мало кого здивуєш тим, що допомагати дітям-сиротам потрібно. Допомогти може кожен і не обов'язково для цього мати великі статки.

Актуальним постає інше питання: як допомагати правильно? Допомогати щоб не нашкодити.

Розуміння «правильної допомоги» приходить з досвідом. Ми раді поділитися накопиченими знаннями з вами. Адже, ми впевнені, наша спільна мета – це дієва допомога дітям-сиротам.

Отже, почнемо зі шкідливої допомоги:

Стереотипний образ дитини-сироти – сумне дитя з великими наповненими сльозами очима, яку всі покинули. І звісно, кожного охоплює бажання її пожаліти, розвеселити, привезти купу солодоців, подарунків тощо. І бажуючі допомогти приїжджають в інтернатні заклади, щоб влаштувати там свято. Діти радіють, танцюють, співають, розподіляють привезені цукерки та іграшки. Всім, ніби то, весело. А що далі? Діти знову чекають на приїзд «веселих спонсорів» та, погодьтесь, звикають до таких постійних свят.

Олександр Гезалов, випускник дитячого будинку, російський громадський діяч, коментує: «Є така неофіційна статистика – дитина у дитячому будинку отримує 100 свят у рік, а дитина зі звичайної сім'ї – 10-15 свят».

Далі про корисне.

Потрібно розуміти, що потреба мати сім'ю, батька і матір – одна з найсильніших потреб дитини. Тому, найкраща допомога дітям – не допустити їх потрапляння в інтернатний заклад, підтримати сім'ю в скрутну хвилину. Якщо ж немає змоги зберегти біологічну родину, то усиновлення, створення дитячого будинку сімейного типу, прийомної сім'ї, опіка чи піклування – всі ці форми виховання здатні повернути дитинство. Волонтерство – це добровільна, неприбуткова діяльність приватної особи, спрямована на надання допомоги людям, що перебувають у складних життєвих обставинах чи потребують сторонньої допомоги; сприяє самореалізації волонтера.

Зібравши власний досвід, досвід різних громадських організацій та державних соціальних органів, ми пропонуємо наступні пріоритети допомоги дітям-сиротам:

1. Не допустити потрапляння дітей в дитячий будинок («[Родині потрібна допомога](#)»)

2. Сприяти сімейним формам виховання дітей (якщо не вдалося зберегти біологічну сім'ю): усиновлення www.sirotsstvy.net, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу «[Родині потрібна допомога](#)».

3. [Індивідуальне шефство над дитиною](#), що проживає в інтернаті або випускником інтернатного закладу.
4. [Робота в волонтерській групі](#), яка направлена на соціальну адаптацію дитини та освітні програми.

Розглянемо кожен з напрямів детальніше.

1. «Родині потрібна допомога»

В цю категорію потрапляють діти, які знаходяться у так званих кризових сім'ях, де батьки готові боротися за збереження родини, проте їм необхідна підтримка – фізична, фінансова, психологічна, дружня тощо.

Ми звертаємо увагу, що збереження біологічної сім'ї, попередження потрапляння дитини в дитячий будинок, школу-інтернат, притулок чи інший подібний заклад – це найкраща допомога.

Впевнені більшість з вас знає кілька кризових сімей у своєму будинку, дворі чи районі. Як правило на такі сім'ї майже ніхто не звертає увагу, неповні сім'ї, зазвичай молоді мами, що самотужки, без підтримки рідних виховують дітей, родини у яких батьки втратили роботу та опинилися за межею бідності, мають інвалідність чи, опустивши руки, живуть одним днем, пиячать, а діти не мають ані догляду, ані засобів до існування. Звісно є соціальні служби, які працюють з сім'ями, надають психологічну підтримку, намагаються зберегти родину. Відповідно до норм чинного законодавства один соціальний працівник може здійснювати соціальний супровід не більше, ніж 10 сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Проте, по-перше, в дійсності ці норми перевищено у 1,5 – 2 рази залежно від регіону, а, по-друге, добробут сім'ї часто залежить від умов проживання, фінансової скрути тощо. Тож самотужки соціальним службам складно виправити ситуацію і, нажаль, часто дітей відправляють у державні заклади виховання.

Наша своєчасна реакція та підтримка батьків може зберегти родину. Чим можна допомогти:

- передати речі першої необхідності, харчі
- надати психологічну консультацію, підтримку
- допомогти з працевлаштуванням
- допомогти з облаштуванням чи купівлею житла
- надати медичну допомогу
- доглянути за дітьми протягом дня
- інше.

Приклад:

Дружня сім'я Кухарчуків (Рівненська обл.) - батько-одинок виховує 3-х дітей (Микола – 16, Юля - 12 і Валя - 8 років), проте умови їхнього проживання вкрай складні – необхідний капітальний ремонт будинку!

Головне завдання – збір коштів або безпосередньо збір необхідних будівельних матеріалів:

- будівельні блоки, цемент, цегла;
- матеріали для зовнішніх комунікацій - водопроводу, каналізації тощо;
- унітаз, умивальник, ванна, плитка керамічна для ванної кімнати;
- електропроводка, розетки та інші матеріали для електрики.

Більше: <http://www.detdom.info/news/zbir-koshtiv-na-pokrashchennya-umov-prozhivannya-troh-ditey>

Попередимо потрапляння дитини у інтернат ний заклад.

Наш досвід допомоги кризовим сім'ям:

<http://www.detdom.info/news/makarivski-simyi>

2. Сприяння сімейним формам виховання дітей

Нажаль, але у нас ще часті випадки, коли не вдається зберегти біологічну сім'ю, тож найкращий шлях для дитини – сприяти усиновленню чи влаштуванню дитини на виховання у прийомну родину чи дитячий будинок сімейного типу.

Сьогодні міжнародні конвенції приділяють багато уваги праву дитини на виховання в сім'ї, контакту з обома батьками та, у разі розладу біологічної родини, праву дитини на влаштування в прийомну сім'ю. З 2006 року в Україні розпочався процес деінституціалізації інтернатних закладів, що передбачає поступове виведення дітей із державних установ піклування та їх сімейне влаштування. Проте докорінні зміни у системі опіки та ліквідація установ інтернатного типу процес доволі громіздкий і потребує часу та зусиль не тільки з боку держави, а і суспільства в цілому.

Звичайно, не кожен готовий відважитись на такий непростий крок, як прийняти в сім'ю сироту. Але кожен, ми впевнені, може допомогти родині, яка наважується на таку непросту справу. Наша допомога – це психологічна, матеріальна підтримка родин, допомога у влаштуванні вільного часу дітей, лікування, додаткова освіта дітей, допомога по господарству тощо.

Приклад:

Прийомна родина Воротнікових – мама Тетяна та четверо дітей. Родина пройшла тяжкий шлях від плану про створення будинку сімейного типу і, зустрівши на своєму шляху багато перешкод, все-таки не здалась і створила прийомну сім'ю. Тетяна, волонтер з великим досвідом, давно мріяла подарувати дітям-сиротам підліткового віку радість жити у власній, хоч і не біологічній родині.

У сім'ї є мрія – побудувати свій власний дім!

Сім'я вже переїхала в невеликий будинок, який за короткий час вдалося пристосувати для проживання дітей. Поруч місцева влада виділила земельну ділянку для будівництва нового будинку.

Більше: <http://www.detdom.info/news/rodina-vorotnikovih>

Для кращого розуміння цього способу допомоги розглянемо окремо особливості процесу усиновлення, створення прийомної родини чи ДБСТ.

✓ Усиновлення — це юридичний процес, під час якого рішенням суду створюються нові, постійні відносини між батьками та дитиною, і який полягає у передачі батьківських прав та обов'язків від однієї родини до іншої. Це прийняття у сім'ю дитини на правах народженої, з усіма правами та обов'язками, як з боку дорослих, так і з боку дитини.

✓ Прийомна сім'я – сім'я, яка добровільно взяла із інтернатних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування від 1 до 4 дітей на виховання та спільне проживання.

✓ Дитячий будинок сімейного типу - окрема сім'я, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Усиновлення, створення прийомної родини чи ДБСТ — це надзвичайно складний процес і для дитини, і для дорослих. Перш за все це ПРИЙНЯТТЯ дитиною дорослих, дорослими — дитини, біологічними дітьми

сім'ї — усиновленої чи взятої під опіку дитини. Якщо юридичний аспект влаштування дитини, як правило, триває не більше 6-9 місяців, то як психологічний, емоційний процес, усиновлення чи опіка триває роками.

✓ Патронат над дитиною, що опинилася у скрутних умовах

Патронат над дитиною – ця форма опіки регулюється державою і передбачає влаштування дитини на виховання в сім'ю патронатного вихователя, з обов'язковим розмежуванням прав і обов'язків щодо захисту законних інтересів цієї дитини між батьками, уповноваженою службою та патронатним вихователем. Патронат поділяється на: короткостроковий (до 6 місяців), довгостроковий (до 2 років чи на термін, що визначається інтересами конкретної дитини). Він може бути застосований не лише у випадках, коли дитина з певних причин залишилася без піклування батьків (якщо останні загинули, перебувають у лікарні тощо), а й опинилася в соціально небезпечному оточенні. Зокрема, найпоширенішими ситуаціями, коли виникає потреба в патронатній сім'ї, є внутрішньосімейні конфлікти, тимчасова асоціальна поведінка батьків тощо.

Під час перебування дитини в патронатній сім'ї проводиться робота з реабілітації її біологічної родини, аби повернути дитину в належне сімейне середовище. Така форма виховання дає змогу не влаштовувати її в інтернатні заклади, а відразу ж передавати патронатному вихователю до вирішення питання подальшого влаштування. Існують й інші аспекти використання патронатного влаштування дітей. Важливим стимулюючим чинником є те, що патронатному вихователю виплачують заробітну плату та зараховують трудовий стаж.

Сьогодні в Україні використання патронатної сім'ї як тимчасової форми влаштування дітей насамперед є можливим у разі відмови від новонароджених у пологових будинках. У кращому випадку таких дітей всиновлюють лише після досягнення ними двомісячного віку за згодою їхніх батьків, засвідченою нотаріусом. А ми пам'ятаємо якою важливою для формування особистості є батьківська опіка в перший рік життя.

Діти, яким потрібні батьки: <http://sirotstvy.net/>

<http://mediapasport.com.ua/>

Детальніше про ДБСТ та родини: <http://www.detdom.info/detdomanet>

Детальніше про патронатні сім'ї: http://p4ec.org.ua/ua/project/family_patronage

3. Індивідуальне шефство над дитиною

Один з найефективніших способів допомоги дітям – індивідуальне шефство, наставництво чи патронат (надалі шефство) – доросла людина особисто бере шефство над окремою дитиною і підтримує її до того часу, поки це буде потрібно.

Індивідуальне шефство, як напрямок допомоги дітям-сиротам, з'явилося на теренах СНД у 2006 році. Тоді було створено інтернет-спільноту «Невидимі Діти», яка з того часу успішно працює в багатьох регіонах країни. За роки діяльності було зібрано велику кількість інформації та літератури щодо життя дітей-сиріт, шефства. Ознайомитися з цією інформацією можна на сайті - <http://www.invisible-children.org/>.

Офіційно українське шефство набагато молодше, хоча у християнській традиції ця форма опіки представлена як хрещений батько чи мати. Це духовні батьки, які під час таїнства хрещення беруть на себе відповідальність перед Богом за духовне виховання та благочестя похресника. За канонами православної церкви духовна спорідненість є важливішою ніж біологічна. За традиціями, коли біологічні батьки не мають можливості матеріально забезпечити своїх дітей, цей обов'язок беруть на себе в першу чергу не бабусі й дідусі чи інші родичі, а хресні батьки. Вони є другими батьками дитини, тож важливо любити, турбуватися та підтримувати похресника, як свою дитину. Хрещені, приймають участь у житті дитини, знаючи здібності і особливості характеру можуть допомогти визначити життєву стежу, дати пораду у виборі професії, другої половинки.

В 2008 році в рамках проекту «Невидимі діти» було взято під шефство невеликий дитячий будинок в Миколаївській області. І тільки в серпні 2009 року було створено власне український проект, який охопив школу-інтернат в Полтавській області.

Шефська допомога впроваджувалась у двох напрямках: шефство по переписці та контактне шефство. При створенні проекту передбачалося виключно спілкування дитини і шефа у письмовій формі. Тобто вони ведуть переписку, в ході якої ближче знайомляться і створюють певні дружні відносини. Але згодом відносини ставали настільки близькими, що письмового спілкування ставало недостатньо, і люди починали регулярно їздити до своїх підшефних. Тож, на сьогодні набуло поширення, так зване **контактне шефство**, яке передбачає підтримку контакту з дитиною (телефонні розмови, інтернет-переписку), привітання дитини з деякими святами, поїздки та зустрічі зі своїм підшефним тощо.

Що дає шефство дитині?

Це питання на якомусь етапі ставлять собі усі шефи. Що може зробити людина, яку та дитина навіть ніколи не бачила? Можемо з упевненістю сказати, багато чого.

Уявіть собі самотню дитину. Дитину, у якої нема нічого особистого. Ні особистих речей, ні особистого простору, ні особистого дорослого. Нічого... Нікому не цікаво, чого хоче саме ця дитина.

І тут з'являється дорослий, свій, особистий, з яким можна поговорити, порадитись, порадіти і посумувати. Згодом з'являються і особисті речі, які спершу діти найчастіше гублять, обмінюють і дарують або зберігають недоторканим, як реліквію. Координатори націлюють шефів обговорювати з

дітьми, для чого потрібні особисті речі і як ставитися до подарунків. І ось через певний проміжок часу діти починають ставитися до своїх речей бережно, цінити їх, а найголовніше, сприймати особисті речі, як щось нормальне. Це дає надію на те, що вийшовши зі стін інтернату, діти зможуть правильно розпорядитися своїми речами та коштами.

Коли виникає довіра між шефом і підшефним, дитина починає розуміти, цінність стосунків. У дитини з'являється особистий простір. Дитина вчиться довіряти. Часто в листах сама починає торкатися тих моментів свого життя, про які ніколи не заговорила б у колективі. Найчастіше це найбільш болючі епізоди життя. І в даному випадку, тактовному, чуйному шефу під силу виконати роль психолога.

Дитина і дорослий починають жити звичайним життям, і свої стосунки сприймають як щось невід'ємне. Дитина зростає, формується як особистість, знаючи, що вона комусь потрібна.

Тетяна Губіна, психолог, спеціаліст по сімейному влаштуванню дітей, вважає важливим присутність поряд з дитиною підтримуючого дорослого. Такий дорослий, який не є ні одним з батьків, ні одним з родичів, але приймає активну участь в житті дитини, навіть звичайної, домашньої, дуже піднімає життєстійкість цієї дитини. Тетяна Губіна так описує цього дорослого:

« Що значить «підтримує»? Не «тягне ковдру на себе», не намагається «витягнути» дитину туди, куди самому подобається, а трішки уважний до потреб і бажань самої дитини. Той, хто здатен зрозуміти дитину, його маленькі радощі і його великий душевний біль. Той, хто не буде ні «жалільщиком», ні «ментором», а стане просто другом, підтримкою, опорою, і можливо навіть духовним наставником».

Ось таким дорослим і повинен стати для дитини шеф. І якщо це вдасться, то в такої дитини буде набагато більше шансів реалізувати себе в дорослому житті.

Особливою категорією являються діти із неблагополучних сімей. В наших інтернатах таких дітей дуже багато. Вони не сироти, але живуть і виховуються в інтернаті. Додому найчастіше потрапляють тільки на канікули. Чи потрібні шефи таким дітям? Потрібні. Звичайно, не настільки як сиротам, але вплив шефів дуже важливий і для таких дітей. Звичайно, дітям у яких є, хоч і неблагополучні, але рідні батьки, шеф не стане найважливішою людиною. Але життєстійкості він додасть. До речі, вплив шефа на таку дитину, хоч і буде не найбільший, але є більше шансів, що шеф зможе допомогти такій дитині влаштувати своє життя.

Що стосується дітей-сиріт, то влучним є вираз, що це дитина, яка падає в прірву. І шеф – саме та людина, яка може її вчасно підхопити.

Дуже важливо не загубити контакт з дитиною після того, як дитина закінчить інтернат. Саме тоді дорослий товариш стає потрібним як ніколи. Не завжди це легко. Часто діти, відчувши свободу, забувають шефа. Не знаходять часу на спілкування з ним. І якщо шеф намагається налагодити з дитиною контакт, а це не вдається, то потрібно дати дитині знати, що вона завжди може знову почати спілкуватися. Дитина повинна знати, що в світі є людина, до якої завжди можна звернутися по допомогу.

Якщо шеф і підшефний продовжують підтримувати контакт і після закінчення інтернату, це дуже позитивно впливає на дитину. Найчастіше дитячі уявлення про світ являються дуже далекими від істини. Як приготувати їсти? На що витратити гроші? Як оформити документи? Де сплатити рахунок? Дитина всього цього не знає. А шеф, навіть якщо спілкування проходить виключно в письмово-телефонній формі в силі допомогти розібратися з усією інформацією, яка на валилася на дитину.

Шефство над випускником інтернату.

У кожному інтернатному закладі є особлива категорія підшефних дітей – випускники. Здавалося б нарешті діти покинуть стіни інтернату і все буде добре, та не все так просто. Перед 15-18 річним вихованцем відкриваються двері у самостійне життя, біда лиш у тому, що самостійно жити його ніхто не навчив. Тай можливостей реалізувати себе не так уже й багато – у кращому випадку вступ у ПТУ по прокладеній доріжці, а далі як складеться. У гіршому – повернення до «батьківської хати», як правило, до соціально неблагополучної матері чи батька.

Чим ми можемо зарадити:

- протягом останнього року організувати активну підготовку до ЗНО, вищі бали розширяють коло можливостей;
- разом підібрати ПТУ чи вуз та підтримати при вступі;
- зібрати необхідні для проживання у гуртожитку речі (посуд, засоби гігієни, одяг, постільна білизна, рушники тощо);
- підтримати дитину перший час, бути тим дорослим до якого можна звернутися у разі необхідності з запитанням;
- допомогти із пошуком підробітку;
- допомогти у працевлаштуванні;
- влаштовувати час від часу спільні вікенди чи освітні поїздки.

Наш досвід допомоги випускникам:

<http://www.detdom.info/forum/dopomoga-vipusknikam>

Що потрібно знати шефові?

- Шеф повинен підтримувати з дитиною постійний контакт - не рідше ніж один раз в місяць. Інакше зв'язок між шефом і підшефним слабшає.
- Якщо дитина довгий час не відповідає, то шеф повинен поговорити про це з координатором. Бувають різні проблеми, які не пов'язані із небажанням дитини спілкуватися. А координатор вже порадить як вчинити в даному випадку.
- Якщо з якихось причин шеф не може продовжувати спілкування з дитиною, він повинен повідомити про це координатора. Часто шефу буває соромно це зробити і він просто перериває контакт. На питання координатора відповідає, що ось подзвонить (чи напише лист). В результаті дитина чекає місяцями. Бувають різні випадки. Звичайно, відмова від шефства сприймається дітьми болюче. Але поспілкувавшись з координатором можна вибрати найменш травматичний для дитини шлях.
- Шеф повинен іноді посилати дитині подарунки. Рекомендованими є подарунки на Новий Рік і День народження. Що саме подарувати можна поцікавитися у координатора або у інших шефів. Дорогих подарунків

краще не дарувати. Нижня білизна, шкарпетки, панчохи, засоби гігієни та канцтовари завжди в дефіциті, так що зайвими не будуть. Корисно дарувати щось для розвитку дитини – книги, ігри, набори для творчості, пазли, оплатити курси водія, відвідини стоматолога тощо.

Потрібно завжди пам'ятати, що шефство – це відповідальність. І відповідальність досить велика. Діти звикають до шефів, прив'язуються до них і страждають, якщо щось іде не так. Всі питання і проблеми, які виникають, потрібно вирішувати з координатором. І ще одне, що повинен знати шеф – Шефство – це взаємно приємні стосунки. Якщо ви вважаєте, що станете шефом, заберете у себе немало часу і нервів, але ошчасливіть дитину, то цей вид допомоги не для вас. Ви витратите ще більше часу і нервів, ніж ви думаєте, але все це сторицею компенсуєте задоволенням від спілкуванням з дитиною.

Починаючи роботу з підопічним ви повинні окреслити перспективний план – почати з малого, ставити перед дитиною певні цілі і крок за кроком рухатися до більшого. Зверніть увагу на успішність дитини, чим вона цікавиться, допоможіть з навчанням, поділіться знаннями чи вміннями, які стануть у пригоді в дорослому житті.

Не забувайте ділитися досвідом, адже це допоможе покращити вашу роботу та залучити нових небайдужих людей до шефства.

УВАГА! Якщо ви не впевнені у собі та своїх силах – краще не розпочинати шефство, щоб не нашкодити собі, дитині та близьким.

Що потрібно знати координатору?

Стати координатором, тобто людиною, яка буде регулювати хід шефства в певному інтернаті не так важко, як може здатися на перший погляд.

Якщо у людини є бажання ввести в проект ще один інтернат, і вона відчуває в собі достатньо сили, щоб довести справу до кінця, то може сміливо починати свою координаторську діяльність. Тільки потрібно пам'ятати деякі висновки, які зроблені за період шефського руху.

- Однієї людини достатньо, щоб почати вводити шефство в одному інтернаті. Якщо людина хоче стати координатором, але лякається того, що не має підтримки, це не повинно стояти на заваді. Необхідні помічники завжди з'являться в процесі роботи.

- Одна людина може ефективно працювати тільки з одним інтернатом.

- Шефи потрібніші дітям з тих інтернатів, які віддалені від великих міст. Також і керівництво таких інтернатів швидше іде на діалог.

- Керівництво далеко не кожного інтернату іде на контакт. Це потрібно враховувати і не боятися відмови. Після відмови не слід опускати руки, а потрібно шукати інший інтернат.

- Найважливішими є перші зустрічі координатора і директора. Саме вони закладають довіру чи недовіру обох сторін.

- Всі свої дії, пов'язані з інтернатом і його мешканцями потрібно погоджувати з керівництвом закладу. І при першій же розмові запевнити керівництво, що саме так і буде завжди.

- Слід звертатися до керівництва по допомогу при виникненні непередбачених ситуацій. Вони краще знають своїх дітей. Саме керівництво може націлити, які потреби має та чи інша дитина.

- З керівництвом повинен спілкуватися лише координатор або довірена особа. Неприпустимо, щоб кожен шеф мав номер мобільного телефону директора і турбував його при виникненні всяких питань. Для таких питань можна попросити номери телефонів вихователів.

- У випадку виявлення дитини з якою шеф не контактує півтора-два місяці, слід зв'язатися з цим шефом і з'ясувати причину його мовчання. Якщо шеф не відповідає або не може пояснити свою поведінку, дитині слід шукати нового шефа.

Інші дії координатора будуть індивідуальними в кожному випадку. При появі активної групи шефів, обов'язки координатора можна поділити між її учасниками.

Детальніше про проект «Індивідуальне шефство над дитиною» – <http://www.detdom.info/indyvidualne-shefstvo>

Поради для тих, хто має намір стати шефом:

1. Ви маєте розуміти для чого Ви починаєте допомагати дитині-сироті, бачити мету, свою роль у житті дитини та її межі.

2. Не давати обіцянок, навіть короткострокових, якщо Ви не впевнені у можливості їх втілення.

3. Будувати свої відносини з дитиною потрібно на засадах довіри, бути старшим другом, проте розставити деякі межі, не піддаватися на прохання подарувати щось цінне тощо.

4. Серед оточення вашого підопічного знайти друзів.

5. Будьте готові до неадекватної поведінки з боку дитини, розуміючи, що це своєрідний спосіб захисту чи вирішення проблеми.

6. Заведіть щоденник у який занотовуйте основні досягнення та проблеми у спілкуванні з дитиною. Це допоможе вам оцінити успішність обраного способу співпраці.

7. Якщо у вас є сім'я, корисно долучати її до виховання підопічного, так дитина буде бачити хоча б час від часу модель родини – тато і мама, їх взаємовідносини, обов'язки.

8. Постійно займатися самоосвітою та підготовкою до занять з дитиною.

9. Якщо ви віруюча людина і маєте можливість та бажання стати хрещеним вашому підопічному – це мабуть найкращий варіант наставництва. Про такий спосіб наставництва трохи детальніше далі.

У цьому розділі варто згадати і про, так званий **«гостьовий режим»**. Гостьовий режим для дітей-сиріт – це форма спілкування з дітьми, що перебувають у державних інтернатних установах, за якої діти на правах гостей у вихідні, святкові дні чи на канікулах, спілкуються з дорослими і дітьми в сімейному колі.

З власного досвіду можемо сказати, що гостьовий режим варто застосовувати при спілкуванні з вашим підшефним чи похресним. Таке спілкування є одним з найкращих шляхів соціалізації дитини, адже у родинному колі, дитина «розкривається», переймає певні навички сімейного виховання, відносин між дітьми та батьками тощо.

УВАГА! Не забувайте пояснювати дитині, що ви як друг запрошуєте її у гості на кілька днів (тижнів).

Гостьовий режим в Україні є, проте у законодавстві майже немає чітких вказівок щодо його організації. Сьогодні найчастіше рішення відпустати або не відпустати дитину в гості приймається директором закладу та залежить від того, наскільки директор довіряє вам.

Детальніше про досвід застосування «гостьового режиму»:

<http://www.detdom.info/story/individualne-shefstvo-nad-ditinoyu-efektivniy-shlyah-dopomogi-dityam>

4. Допомагаємо в дитячому будинку

Системна робота у дитячому будинку з дітьми
Один з найпоширеніших способів допомоги дітям-сиротам – це волонтерство. Але не слід думати, що це просто.

Волонтерська діяльність:

- добровільна та безкорислива;
- систематична і спланована;
- не потребує значних капіталовкладень;
- направлена на соціалізацію дітей;
- передбачає використання особистих здібностей та досвіду;
- передбачає особисту участь у житті дитини-сироти;
- не потребує значних затрат часу.

У Європі у волонтерському русі задіяно більше половини працездатного населення. В Україні волонтерство активно розвивається – за неофіційною статистикою сьогодні більше 20 % дорослих займаються волонтерством. Всупереч стереотипам волонтерство популярне не лише серед молоді, а й серед успішних, самодостатніх, які вже мають успішну кар'єру та родину дорослих.

Не знаходиш підтримки серед своїх друзів чи рідних, приєднуйся до спілкування однодумців на форумі detdom.info, зустрічах волонтерів detdom.info, у поїздках в дитячі будинки. Вирішили взяти під опіку дитячий будинок, скористайся нашими порадами щодо такої допомоги.

Зауважте варто відкласти особистий контакт з дітьми та обрати інший шлях допомоги, якщо ви:

- не впевнені щодо системності роботи з дітьми;
- психологічно не готові до близького спілкування з дітьми;
- дали відповідь «ні» на питання «Чи готові Ви рік свого життя присвятити допомозі дітям?» (див. Передмову).

УВАГА! Ми акцентуємо увагу на системній роботі, оскільки саме вона здатна дати результат – закласти основи соціалізації дитини, сформувати відносини довіри, дати дитині стимул до навчання та саморозвитку.

З чого ж почати?

1. Виберіть заклад, користуючись інформацією на www.detdom.info. Зверніть увагу, як правило, більша допомога потрібна закладу, який знаходиться подалі від столиці чи обласного центру. Крім того, зважте на кількість дітей, ваші транспортні можливості, специфіку закладу (здорові там діти чи діти з особливими потребами).

2. Зателефонуйте адміністрації та погодьте ваш приїзд. В розмові дізнайтесь чи відвідують заклад інші волонтерські групи.

3. Для першої поїздки, а отже і знайомства з дітьми, підготуйте невеличку програму. Ігри на знайомство, розповідь про вас, можливо бесіди відповідно до віку дітей. Але ні в якому разі не беріть з собою мішок подарунків, цукерок і апельсинів.

Не забувайте, що з дітьми потрібно бути відвертими, не давати пустих обіцянок, пам'ятати про те, що у цих дітей і так порушена довіра до

дорослих. Зі свого боку діти в дитячому будинку часто виробляють свою систему поведінки з новими знайомими, її можна описати однією фразою «Сирітство - це спосіб вибивати зі світу кошти». Як не гірко, але ми самі цьому сприяємо, адже часто хочемо тут і зараз допомогти «бідній сирітці» і даруємо купу солодоців, іграшок, телефонів і т.п. Але ж дитина вважається сиротою через брак батьківської любові та уваги, а не нових іграшок, гаджетів тощо. Тож пам'ятайте – мета поїздки стати другом дитині, подарувати їй частинку свого тепла, допомогти знову повірити дорослому.

Щодо знайомства з керівництвом – не треба забувати, що за українським законодавством директор є опікуном усіх дітей, що мешкають у дитячому закладі і відповідає за них. Цим може пояснюватися можлива прискіпливість при зустрічі, але не потрібно зневірятися. Впевнені, як тільки директор та вихователі отримають підтвердження ваших добрих намірів, питання буде закрито. Адже ви плануєте стати справжніми друзями їхнім вихованцям.

Перше знайомство відбулося, початок покладено, куди ж рухатися далі?

Основою будь-якої результативної роботи є план. Тож варто розробити власний план роботи з дитячим будинком. У процесі планування необхідно врахувати ряд факторів:

- віддаленість дитячого закладу та частота ваших приїздів;
- кількість волонтерів готових працювати з дітьми;
- власні фінансові та інформаційні можливості;
- головне – розвиток та потреби дітей, при цьому виділяючи кожную дитину.

Перше, що необхідно – вирішити як часто команда волонтерів зможе відвідувати дитячий будинок (раз чи два на тиждень, місяць тощо). Найкраще, якщо будинок відносно поряд і ви можете відвідувати його щотижня. Більш тісний контакт з дітьми дозволить швидше встановити відносини довіри та зрозуміти чим необхідно допомогти тій чи іншій дитині. Постійний власний приклад та спілкування з дитиною – вже допомагає дитині віднайти довіру до дорослих та прискорює процес соціалізації.

Втім, навіть щомісячні приїзди дають змогу приймати активну участь у житті кількох дітей. Проте у цьому разі варто підсилити роботу спілкуванням по телефону чи за допомогою інтернет мережі (зараз майже у кожному дитячому будинку є інтернет).

Якщо ви визначилися з часом – наступний важливий аспект – кількість волонтерів готових працювати з дітьми, а точніше, скільки дітей буде припадати на одного волонтера. Для проведення певних лекцій-тренінгів - це має бути не більше 12 дітей, для роботи у малих групах – 3-5 дітей. Якщо кількість бажаних системно працювати з дитячим будинком невелика, зосередьте свою увагу на допомозі окремому класу чи групі дітей.

УВАГА! Не варто намагатися допомогти всім дітям одразу!

Добре, якщо у вас є можливості долучити до роботи у дитячому будинку спеціалістів по підвищенню кваліфікації для персоналу закладу, тренерів, викладачів, психологів, хореографів, тощо. Краще якщо це будуть місцеві спеціалісти, котрі зможуть проводити заняття з дітьми кілька

разів на тиждень. Фінансувати такі заходи можна силами волонтерської групи чи з залученням своїх друзів, знайомих, інших меценатів. Для закріплення матеріалу підчас волонтерських приїздів варто проводити майстер-класи чи обговорення набутих дітьми навиків/знань.

І головне – планувати роботу з дитячим будинком необхідно враховуючи розвиток та стан дітей у ньому, їх потреби та можливості, тож в одній із перших поїздок варто провести неформальне опитування дітей, дізнатися про їх інтереси, вподобання, прагнення, рівень знань тощо. За підсумками можна скласти перелік напрямів за якими з дітьми проводити заняття у подальшому.

Загальний перелік напрямів роботи з дітьми, теми проведення тренінгів, майстер-класів чи гуртків дивіться у Додатку А.

Організуючи будь-який захід, напередодні підготуйте цікаву інформацію, наприклад, історію виникнення флористики, якщо це майстер-клас з флористики, або історичні факти про визначене місце, яке ви плануєте відвідати в екскурсії. Також намагайтеся максимально задіяти до підготовки дітей, заохочуйте тих, хто цікавиться предметом більше за інших. Наприкінці, залиште час, щоб поділитися враженнями від почутого, побаченого, освоєного – це дасть змогу зрозуміти на скільки корисним був захід і на що слід звернути увагу в майбутньому.

Сучасні технології при правильному застосуванні теж дають змогу розширити кругозір дитини, так більше розказати про навколишній світ допоможуть фільми, як художні так і документальні. І тут може буди безкінечне поле для фантазії: цикл про країни, про ВВВ, про різні професії та ін. Головне вдало підібрати фільм та обов'язково виділити час для обговорення. Наприклад, фільм про ВВВ доцільно переглянути після відвідин меморіалу, напередодні 9 травня.

Спільні з дітьми подорожі, походи, відпочинок підчас канікул дають змогу краще пізнати один одного, здобути нові навички. Поза межами інтернату діти можуть проявити себе з іншої сторони.

Увага! Офіційним опікуном дітей є директор – тож такі поїздки можна здійснювати тільки з його згоди!
--

Ще одна корисна порада, влаштовуючи спортивні змагання, виставки чи творчі конкурси розширте коло учасників, запросивши до участі дітей із місцевих шкіл, власних дітей чи волонтерів. В умовах інтернату у дітей мало можливостей спілкування з однолітками із «зовнішнього світу». Не виокремлюйте своїх підопічних, дайте їм відчуття дух суперництва та проявити себе. До речі подарунки мають отримати переможці, а не всі, в іншому разі ви навпаки нашкодите, порушивши вмотивованість дитини.

Ми вже згадували, що мотивація у дітей-сиріт на низькому рівні, тож працюючи з такими дітьми варто розробити свою систему стимулювання. При цьому слід врахувати особливості кожної дитини чи хоча б окремого класу, дитина повинна відчувати інтерес та увагу до неї. Наприклад стимулом покращити свою успішність у навчанні чи поведінку може стати цікава поїздка наприкінці семестру чи купівля необхідної дитині речі.

Пам'ятаємо, що в інтернатних закладах все спільне, тож одним із наших завдань є розповісти дітям про особисті речі та виховати у них бережне відношення до свого майна.

Здоров'я дитини

Системний підхід до допомоги у дитячому будинку передбачає й участь в оздоровленні дітей, підтримку їх фізичної форми, у разі необхідності надання медичної допомоги, адже право на здоров'я гарантовано всім дітям України, але понад 70 тисяч сиріт практично не мають можливості скористатись цим правом.

Ми знаємо, що діти-сироти часто хворіють, особливо на етапі влаштування до інтернатного закладу (за результатами поглибленого огляду 640 захворювань на 100 дітей).

Протягом останніх років збільшилась кількість звернень щодо необхідності лікування дітей-сиріт.

Чим може допомогти волонтер у цьому разі:

- поширити інформацію про необхідність лікування дітей-сиріт;
- організувати бесіди-лекції щодо надання медичної допомоги для персоналу інтернату;
- провести бесіди з дітьми щодо гігієни та профілактики захворювань;
- організувати професійний огляд дітей у інтернаті;
- організувати та провести лікування дітей-сиріт (транспортне забезпечення, проживання, харчування, супроводження дітей тощо).

Детальніше про проект [detdom.info](http://www.detdom.info) «Право на здоров'я»:

<http://www.detdom.info/pravo-na-zdorovya>

2. Тяжкохворі діти

Хвороба... Це те, що приходить в наше життя, не запитуючи нашої згоди, що як буревій вривається в одну мить і, не даючи часу на роздуми, закреслює все наше життя. Коли ми дізнаємося, що хтось хворий, ми співчуваємо, намагаємося давати поради не падати духом, сподіватися на краще. Проте, коли хвороба приходить у наш дім, вона паралізує нашу свідомість.

Мабуть, кожний погодиться, що краще хворіти самому, аніж бачити, як страждає твоя дитина.

Та для деяких дітей діагноз – це той страшний вирок, який не в силах змінити ніякі найсучасніші досягнення науки. Особливо у нашій країні, де людське життя залежить від того, чи знайдеться у батьків сума з чотирма нулями за лічені дні, чи ні. Препарати, необхідні для лікування, можна придбати лише закордоном або у посередників. Від цього їх ціна збільшується в декілька разів. Інколи лікування можливе тільки закордоном, то нулі необхідної суми стає важко порахувати.

А дитина залишається дитиною. Вона потребує особливої уваги та підтримки, вона лагідно і довірливо посміхається тобі, шукаючи допомоги. Та як дивитися батькам крихітці в очі, коли знаєш, що ти не в змозі врятувати її життя.

Допомогти батькам врятувати дитину можемо ми – звичайні люди, якщо не будемо байдужими до горя оточуючих.

Допомогти може кожен, хтось підтримати фінансово, хтось допомогти з розповсюдженням інформації, інший надати моральну підтримку чи підшукати необхідного лікаря, просто посидіти з дитиною, дати можливість батькам перевести дух.

Як не сумно, але у цій сфері допомоги є багато шахраїв. Тож, перш ніж надавати допомогу перевірте отриману інформацію. Якщо ви побачили прохання про допомогу на вулиці чи в рекламному оголошенні, не полінуйтеся відшукати її в мережі Інтернет та перевірити: запитайте у батьків чи організації, яка збирає кошти випуску з історії хвороби, призначення лікаря, контактну інформацію батьків і лікаря, якщо є можливість перетелефонуйте та уточніть діагноз, поспілкуйтесь з родиною особисто. Гарною ознакою є постійне оновлення інформації про процес лікування чи збору коштів, відкритість та готовність до спілкування батьків.

Адже хочеться щоб допомога надійшла дійсно тим, кому вона потрібна.

Діти яким потрібна допомога:

<http://www.dedom.info/forum/vazhkohvori-diti>

<http://www.donor.org.ua/>

3. Специфіка волонтерської діяльності

Наостанок, хочеться ще раз нагадати, що волонтер - це добровільний помічник. Це людина, яка цілком безоплатно працює у сиротинцях, притулках для дітей, школах-інтернатах, допомагає дітям у навчанні, соціальній адаптації, становленні особистості, доглядає хворих дітей. Крім того волонтер, може підтримати сім'ю на межі кризи, запобігти біді. Загалом волонтером може стати кожен, хто має бажання допомогти ближньому.

Здійснюючи волонтерську діяльність слід пам'ятати про власну сім'ю та родину, в ніякому разі не нехуйте власними потребами та потребами ваших близьких, у довгостроковій перспективі це призведе до, так званого, вигорання, поступово спаду волонтерської активності аж до припинення. Тож не виснажуйте себе волонтерством, спілкуйтеся з рідними, дозволяйте собі перепочити.

Починаючи допомогу ставте перед собою реальні цілі, пам'ятайте, що ви допомагаєте адаптуватися до життя дітям, тож очікувати миттєвих результатів не варто. Знайте ваше тепло та увага відзиваються у дитячих серцях та дуже важливі для них.

Не забувайте і про відповідальність, адже ставши волонтером у дитячому закладі, ведучи роботу з дітьми ви повинні керуватися здоровим глуздом, дотримуватися правил та норм законодавства України. А головне – зважуйте ваші дії, щоб не нашкодити дитині, адже наша мета – допомогти.

Напрями роботи з дітьми

Позиція	Частота проведення	Бюджет
1. Тренінг по попередженню шкідливих звичок:		
- куріння		
- алкоголь		
-наркоманія		
-ранні статеві стосунки		
2. Адаптація до самостійного життя		
- особистий місячний бюджет: розподіл коштів, планування витрат, шопінг		
- планування дня		
- мій особистий життєвий план		
- ведення домогосподарства (вибір та купівля продуктів, догляд за житлом, комунальні платежі, ін. взаємовідносини між людьми)		
- особиста гігієна, медичний мінімум		
- кулінарія (готуємо разом)		
3. Соціалізація:		
- вибір професії (тестування здібностей дітей)		
- комунікація з закладами		
- пошук роботи		
- правила поведінки у колективі		
4. Психологічна підтримка дітей (психолог)		
5. Медична підтримка		
6. Фізичне виховання		
- особиста участь у спортивній підготовці (велоспорт, ковзани, фітнес і ін.)		
7. Освітні програми:		
- курси іноземних мов		
- курси користувача ПК		
- курси "1С"		
- курси візажиста		
- курси перукарів		
- курси манікюру		
- кулінарні курси		
- курси швеї		
- вчимося робити ремонт		
- інші курси		
8. Клуби по інтересам		
- читаємо разом		
- перегляд фільмів та їх обговорення		
- одягаємося стильно		
- подорожі, туристичний клуб		
- творчі: ліпка, вишивака, флористика, танці тощо		
- інші клуби		